

Пересопницькому Євангелію — 460

РЕЛІКВІЯ. На Рівненщині відзначили день народження Першою книги, на якій присягають президенти незалежної України

Інна ОМЕЛЯНЧУК
«Урядовий кур'єр»

У Пересопниці на Рівненщині 460 років тому завершили створення Пересопницького Євангелія. Непроста робота тривала п'ять років: розпочалася в серпні 1556-го в заславському монастирі (нині Ізяслав Хмельницької області), завершилася в монастирі в Пересопниці наприкінці літа 1561-го. Саме тому 29 серпня вважають днем народження Першою книги. Тут, на давній українській землі, якимось по-іншому відчували цінність часу.

Про що розповідає історія...

Майже все, що знаємо про історію створення пересопницького рукопису, відомо із нього ж. Бо крім канонічного тексту Чотирьох євангелій — від Матфея, Марка, Іоанна й Луки, у книзі є короткі післямови до кожної із частин. Із них довідуються про людей, причетних до її творення. Чоловік, на долю якого випала чи не найважливіша праця, іменує себе «писарем Михайлом Василеничем із Санок». Перетиснутий Михайло був не лише високоосвіченою, а й творчою людиною. Про це і свідчать післямови до Євангелій, що належать його перу.

Книга не з'явилася б на світ без настоятеля Пересопницького монастиря. У рукописі йдеться, що

єні кротким, смиренным і боголюбивим ієромонахом Григорієм, архимандритом Пересопницьким». Мабуть, йому належало загальне керівництво високою справою, він був автором (чи співавтором) передислокації Святого Писання «з язика болгарського на мову руськую». А також знавцем Біблії та класичних мов.

Покровителькою і замовницею книги була княгиня Анастасія Гольшанська-Заславська. Сприяли появі Євангелія князь Іван Чарторийський та його дружина Євдокія. Пересопниці з монастирем у той час належала до їхніх володінь, тобто мовлялося про розвиток культури й духовності, у цьому виявлялися їхній патріотизм.

Як свідчать переписувач, у серпні 1556 року в заславському монастирі розпочато створення книги, а продовжено її завершенню працю у Пересопниці «при церкві Рокієства Богородиці Родичина (Богоро-

ДОВІДКА «УК»

Пересопницьке Євангеліє — рукописна пам'ятка староукраїнської мови, виконана із пергаменту на 964 сторінках, оздоблених вишуканими малюваннями мініатюрами з використанням сусального золота. Важить 9,3 кілограма. На Рівненщині зберігається його факсимільна копія.

дичного монастиря» наприкінці літа (29 серпня) 1561 року.

Євангеліє творилося «для читання церков Божих, для наукового вжитку в церковній службі, а її українська мова мала сприяти кращому розумінню євангель-

церковнослов'янською. Це Євангеліє донесло до нас живу мову предків, якою розмовляли на нашій землі понад чотири століття тому. Вона, до речі, дуже близька до сучасної розмовної української.

Пересопницький рукопис відомий як найдавніший та один з найкращих перекладів Чотирьох євангелій українською. Наступні були аж у XIX столітті, але за рівнем майстерності здебільшого поступалися пересопницькій Першою книзі. Про це свого часу писав Іван Франко.

Мистецтвознавці вважають, що за вишуканістю оформлення Євангеліє з Пересопниці стоїть на рівні найкращих європейських рукописних книг того часу. Елементи декору вдало вписуються у текст, кожна сторінка — довершений взірць графічного мистецтва. За майорною тональністю, урочистістю й святковістю барв Пересопницьке Євангеліє споріднене з мистецтвом

європейського відродження. Чимало спільного в оформленні рукопису має, наприклад, з Острозькою Біблією 1581 року.

Унікальність книги оцінили сучасники. Гетьман Іван Мазепа 1701 року подарував шедевр ново-збудованому Вознесенському монастирю в Переяславі. Та згодом

Євангеліє, як і інші книги українською, заборонив царський уряд. Тож воно надовго осіло на бібліотечних полицях, лише зрідка привертало увагу дослідників.

Досліджували Євангеліє й присвятили йому окремі праці ректор і професор Київського університету Микола Максимович, професор-лінгвіст Павло Ягичевський. Високо оцінив книгу Тарас Шевченко. Саме в Переяславі він побачив її, працюючи членом археографічної комісії.

Нині Пересопницьке Євангеліє зберігається в найповажнішому книгозбиранні України — Національній науковій бібліотеці імені В. Вернадського. Реліквію лише раз на п'ять років передають під парламентський купол для присяги на ній новообраного Президента. Запроваджував цю традицію земляк Євангелія Леонід Кравчук, який народився й виріс неподалік Пересопниці, в селі Житин під Рівнем.

А ТИМ ЧАСОМ

Науковці 29 серпня презентували інсталяцію «Рукописні книги України». Це виставка Євангелій, які зібрані за останніх півтора року. Тут десять точно відтворених рукописних пам'яток, оригінали яких датують XII—XVI століттями. Зокрема Реймське, яке називають Біблією Анни Ярославни і яке в XI столітті вивезли у Францію, у Реймс; Холмське, датоване XIII століттям; Закарпатське, Галицьке, створене 1144 року — його копію нещодавно подарували музеєві в Пересопниці. А ось Нобельське Євангеліє теж створено на території нинішньої Рівненщини раніше від Пересопницького — 1520 року. Його оригінал перебуває в бібліотеці Академії наук Литви.

...і не мовчить сучасність?

Щоправда, з величного княжого міста Пересопниці, особливо в радянські часи, стала таким собі неперспективним селом, де кількість хат і жителів можна було порахувати на пальцях. Але письменник Євген Шморгун, який родом із цих місць, вирішив: не маємо права забувати, звідки пішло в світ українське Євангеліє. Акумулявавши зусилля небайдужих, він зумів встановити пам'ятний знак Першою книзі, який урочисто відкрили 14 травня 1989 року. Це масивна 15-тонна гранітна брила, дикий камінь, видобутий вручну та привезений з Ясногірки Сарненського району. А з нього, наче з п'ятами,

проступає світло — Книга. Саме так побачили знак Євген Шморгун та художник Костянтин Литвин.

І лише з нагоди 450-річчя створення Євангелія та 20-річчя Незалежності в Пересопниці з'явився новозбудований культурно-археологічний комплекс із музеєм Першою хат і жителів можна було порахувати на пальцях. Але письменник Євген Шморгун, який родом із цих місць, вирішив: не маємо права забувати, звідки пішло в світ українське Євангеліє. Акумулявавши зусилля небайдужих, він зумів встановити пам'ятний знак Першою книзі, який урочисто відкрили 14 травня 1989 року. Це масивна 15-тонна гранітна брила, дикий камінь, видобутий вручну та привезений з Ясногірки Сарненського району. А з нього, наче з п'ятами,

Не припиняють пошуку археологі. Скажімо, напередодні нової славної дати розпочато розкопки, стратегічна мета яких — знайти залишки монастиря, в якому творили книгу. До цього дослідження ввійшли й археологи-любители та істориків.

Керівник археологічної експедиції Олексій Войтюк розповідає: «Більшість знахідок — скляні та металеві прикраси, натільні хрестини тощо можна датувати XII—XIII століттями, коли Пересопниці була столицею удільного князівства. А ось перстень знайшли такий, які траплялися на Козацьких могилах. Він належить до XVI—XVII століть, коли тут був монастир, залишки якого шукаємо розвідковою групою».

Насамкінець. Те, що Пересопницьке Євангеліє не вивезли, а воно залишилося в Україні, директор культурно-археологічного комплексу «Пересопниці» Іван Солодуха вбачає великий позитив. Утім, воно вже двічі потрапляло в Росію, але неодмінно поверталось додому.

Камінь-пам'ятник, встановлений у 1989 році